

Király Tímea

Nyelv – társadalom – elme. 27. Egyetemi Nyelvészeti Napok az újvidéki Magyar Tanszéken

2019. november 12-én rendezte meg az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke a 27. Egyetemi Nyelvészeti Napok konferenciát, amelynek a programjában – a rendezvény címével ellentétben – interdiszciplináris jellegű és a nyelvészettel rokon tartalmú előadások is szerepeltek. A tudományos tanácskozáson harmincöt előadás hangzott el a Kárpát-medence különböző egyetemi karainak és kutatóműhelyeinek (Nyitra, Nagyvárad, Eszék, Maribor, Budapest, Veszprém, Szeged, Szabadka és Újvidék) az eredményeit bemutatva. Andrić Edit tanszékvezető-helyettes köszöntötte a vendégeket. A tanácskozást Pásztor-Kicsi Mária, a konferencia szervezőbizottságának az elnöke nyitotta meg.

A konferencia előadásai három szekcióban zajlottak, amelyeket plenáris előadások vezettek be. *Életkori sajátosságok a Moore-paradoxonos mondatok megértésében kétnyelvű gyermekeknél* címmel mutatta be kutatását Bartha Krisztina (Nagyvárad). A Moore-paradoxonos mondatok jellemzője, hogy a tagmondatok állításai logikailag kizárják egymást. Bartha kutatásának az a célja, hogy feltárja a kétnyelvű gyermekek ilyen típusú mondatértési képességének a fejlődését. Ezt követően Halupka-Rešetar Szabina (Újvidék) tartotta meg előadását, amelynek címe: *Mit árul el a CANTAB-teszt a kétnyelvű egyének végrehajtó funkcióiról?* A CANTAB olyan számítógépes neuropszichológiai teszt sorozat, amely alkalmas a kognitív funkciók, többek között a végrehajtó működés mérésére is. Ennek szerepe a kétnyelvűek kognitív működésében mindmáig vita tárgya.

A nemzetközi tudományos tanácskozás szekció-előadásai a következő tudományterületeket és kérdéseket vizsgálták. Angyal László (Nyitra) *Fülek (Filakovo) névszemiotikai tájképe* címmel tartott előadásában kitért az intézménynév-szemiotikai és a helynév-szemiotikai tájképre. Fülek személynév-szemiotikai tájképe variábilis: a névtáblákon és a feliratokon magyar és szlovák személynévalakok is előfordulnak, de a szlovákos névformák az elterjedtebbek. Bárth M. János (Budapest) *A nyelvjárási adatok változatossága és többdimenziós elemzése a Beszélő atlasz alapján* című előadásában egyrészt a közel hatvanéves felvételek feldolgozásának módszertani tanulságait mutatta be, másrészt a sokszor ellentmondó adatváltozatok háttérében meghúzódó társadalmi, történeti és kulturális hatásokat tárta föl néhány jellemző példán keresztül. Juhász Dezső (Budapest) *Bukovinából származó székely nyelvjárások összehasonlító elemzése (dél-erdélyi és al-dunai székely telepek nyelvi párhuzamairól)* című előadása az összehasonlító nyelvjárástan egyik izgalmas kérdését vizsgálta annak tükrében, hogy miben hasonlítanak és miben különböznek az egykor azonos régióba tartozó nyelvjárásszigetek. Az előadó *A jugoszláviai székely telepek nyelvatlasza* és *A romániai magyar nyelvjárások atlaszából* idézett példákat, azonos címszavakat, illetve azonos jelenségeket mutató térképlapok összehasonlításával illusztrálta az előadását. Németh Miklós (Szeged) *Generációk közötti*

törésvonal a nyelvjárási nyelvhasználatban című esettanulmányában a SZÖSZI (Szögedi szociolingvisztikai interjú) két interjúját elemezte. A két interjú szövege bekerült a *Szeged nyelve a 21. század elején* című kötetbe (Kontra–Németh–Sinkovics 2016), elemzésükre azonban akkor nem került sor. A kettős interjú adatközlői anya (42 éves) és leánya (12 éves) voltak, akik Szegeden élnek egy háztartásban. A két adatközlő nyelvhasználatának dialektológiai szempontból legfeltűnőbb sajátossága, hogy az anya következetesen a szegedi ő-ző nyelvváltozatot beszéli az interjú során, ezzel szemben lánya egyáltalán nem ő-zik. Vukov Raffai Éva (Szabadka) azokról a vizsgálatokról beszélt *A második anyanyelv – a székelykevei bolgárok esete* című előadásában, amelyeket 2018-ban és 2019-ben végzett Székelykeven. Ennek a Belgrádtól mindössze 50 km-re, az Al-Duna mentén fekvő falunak körülbelül 1500 lakosa van, túlnyomó részük magyarul, székely nyelvjárásban beszél. A magyarul beszélő lakosok egy része elmagyarosodott katolikus bolgár, akik a bolgár egy változatát, a ma már nagyon ritka, úgynevezett paltyán nyelvet beszélik. A szekció további előadója, Terbe Erika (Budapest) két felvidéki város, Bártfa és Nagyszombat levéltárából szemelgetett példákat a *16. századi városi levéltárak magyar nyelvű leveleinek nyelvi sokszínűségéről* címmel tartott előadásában, bemutatva a formálódó hivatali nyelvhasználatot. Az előadó kiemelte, hogy a középmagyar kori magyar nyelvű levelek sajátos csoportját alkotja a városi levéltárak gyűjteménye. Az éledő magyar nyelvű ügyintézés rávilágít az ott élő emberek napi problémáira, a levelek nyelvi megfogalmazása pedig a helyi viszonyok nyelvi sokszínűségéről tanúskodik.

A második szekcióban hangzott el Lehocki-Samardžić Anna (Eszék) előadása *A portfólió szerepe a szakfordítás oktatásában* címmel. A kutatás a Bloom-taxonómia hat kognitív követelményszintjét dolgozta fel a szakfordítás oktatási programjára alkalmazva. Az előadó kiemelte, hogy ezek a kognitív követelményszintek megjelennek a fordítói portfólió elkészítésében, illetve a *Szakfordítás* című kurzus óráin. Presinszky Károly (Nyitra) *A kétnyelvű nyelvi tájképhez kötődő attitűdök vizsgálata szlovákiai magyarok körében* címmel mutatta be előadását, amely a kétnyelvű nyelvi tájképhez kapcsolódó attitűdök vizsgálatával foglalkozott a szlovákiai magyarság körében. A nyelvi tájkép tanulmányozása nemcsak az adott térség nyelvi sokszínűségéről, a helyi lakosság nyelvhasználati szokásairól, hanem azokról a nyelvi ideológiákról is tanúskodik, amelyek magát a nyelvi tájképet alakítják. Az előadás arra kereste a választ, hogy a kétnyelvű nyelvi tájképet szabályozó jogokkal mennyire vannak tisztában az adatközlők, és mennyire alkalmazzák ezt a gyakorlatban. Szoták Szilvia (Alsóór–Budapest) *A bécsi magyar diaszpóra nyelvi és oktatási helyzete* témát tárgyalta. Ausztria abban a különleges helyzetben van, hogy ott a magyarok autochton és allochton csoportja is megtalálható. Ebből kiindulva az előadó szociolingvisztikai kutatásai alapján betekintést nyújtott a bécsi magyar diaszpóra nyelvhasználati szokásainak komplex kérdésébe a legutóbbi bevándorlási hullám összefüggésében. Hangsúlyozta, hogy fontos a magyar diaszpóra nyelvhasználatának a vizsgálata, ugyanis a magyarságnak mintegy ötöde napjainkban diaszpórában él. Kovács Rácz Eleonóra (Újvidék) *Gyermekkori szerb nyelvi szavak, mondatok, mondókák, valamint a kedvelt szerb nyelvű rajzfilmek területébe* nyújtott betekintést. A szociolingvisztikai kutatás 1087 vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolai tanuló szerb nyelvi attitűdjének egy részletét mutatta be. A rétegzett mintavétel nyomán kitért az attitűdök elemzésére is a gimnáziumok és a szakiskolák bontásában. Urkom Aleksander (Budapest) a magyar

és a szerb sportterminológia eredetét és a két nyelv közötti átjárást vizsgálta szinkrón és diakrón megközelítésben a *Sportterminológia mint nyelvi regiszter a magyar–szerb lexikográfiában* című előadásában. A szekció Andrić Edit (Újvidék) előadásával zárult. A *Lexikai interferenciajelenségek a vajdasági magyar nyelvben* című előadás a kisebbségi helyzetben lévő vajdasági magyarokat érintő interferenciajelenségekről számolt be, különös tekintettel a lexikai hatásokra.

A harmadik szekciót Katona Edit (Újvidék) nyitotta meg *Minek nevezzelek? A metaforahasználat genderalapú vizsgálata szónoki beszédekben* című előadásával. A vizsgált húsz (tíz nőtől és tíz férfitől származó) szónoki beszéd fele közéleti fórumokon hangzott el, tíz pedig az egyetemisták számára Budapesten hagyományosan megrendezett Kossuth-szónokversenyen. A kitűzött cél annak a feltérképezése volt, hogy van-e markáns különbség a nők és a férfiak, a politikusok és az egyetemisták beszédeinek képi jegyeiben, illetve mely képzetkörökből származó metaforákkal élnek a közéleti szereplők és az egyetemisták. Szabó Roland-Attila (Nagyvárad) *A sértő humor értelmezésének feltételei és befolyásoló pragmatikai tényezői* című előadásában arról a kvalitatív kutatásról számolt be, amelynek célja feltárni azokat a feltételeket, amelyek a humor felismeréséhez vagy a szemlélt sértettségérzéséhez járulnak hozzá. Az előadás különböző humor- és sértőhumor-elméletek, pragmatikai aspektusok és pszichológiai szempontok alapján elemezte a mai angol nyelvű stand-up comedy anyagából összeállított korpuszt, és rámutatott a sértő humor perlokúciós hatásaira. Pápista Zsolt (Újvidék) *Kategorizáció és fogalmi integráció* című előadása annak elemzését tűzte ki célul, hogy a fogalmi integrációs hálózatoknak legegyszerűbb formáiként milyen szerepet töltenek be a szimplex hálózatok a kategorizációs folyamatban. Szabó Réka (Budapest) *Az elme fogalmának alakulása a magyar nyelv története során* című előadásában prezentálta azt a hosszabb távra tervezett kutatást, amely a legrégebbi írásos emlékektől kezdve a jelenlegi szövegbázisokig kívánta áttekinteni a fellelhető korpuszokat, jelen esetben az Ómagyar korpusz adataira összpontosítva. Csányi Erzsébet (Újvidék) *Nyelvi mix (Garaczi László: Plasztik)* című előadásában arra mutatott rá, hogy az elbeszélés szerzője a nyelvi mix segítségével egyrészt megakadályozza az elbeszélői szubjektum képzetének a kialakítását a befogadó részéről, másrészt e stílusszinkretizmussal a normavesztett állapot nyelvi megjelenítését éri el. Tóth Ágota (Szabadka–Újvidék) *A populáris irodalom műfaji, tematikai és nyelvi jelenségei kortárs magyar novellákban* című előadása zárta a szekciót. A szerző populáris regiszterbe sorolható novellák műfaji, tematikai és nyelvhasználati jegyeit vizsgálta. A populáris irodalom műveinek műfaji kérdései sok esetben vitatottak, mint ahogyan az is, hogy az irodalomtudománynak foglalkoznia kell-e az ezen regiszterbe tartozó szövegekkel. Az előadás ezeknek a műveknek a tudományos diskurzusba való bevonását kísérelte meg.

A konferencia délutáni ülészakájában az első szekcióban Kolláth Anna (Maribor) *Vernakuláris nyelvváltozat(ok) és tanárképzés* című előadása a szlovéniai felsőoktatás oktatási nyelvének egy szeletét mutatta be. Kiemelte azt az ellentmondást, amely a maribori pedagógusképzésnek már évtizedek óta problémája. A hallgatók az egyetemen csak szlovén nyelvű képzést kapnak, a gyakorlatban viszont – ha Muravidék kétnyelvű általános iskoláiban szándékoznak elhelyezkedni – két nyelven (szlovénul és magyarul) kell(ene) tanítaniuk. Sinkovics Balázs (Szeged) *Változatosság az egyéni nyelvhasználatban szegedi beszélőkkel készített interjúkban* című előadásában

szociolingvisztikai interjúk elemzésével arra kereste a választ, milyen összefüggéseket mutatnak az adatközlők nyelvi szocializációjának körülményei és a szegedi tájnyelvvvel kapcsolatos értékítéletei. Az elemzés felszínre hozta, milyen mértékben van jelen az adatközlőknél az önstigmatizáció és/vagy a szegedi tájnyelvhez kapcsolódó rejtett presztízs. Fejes László és Rebrus Péter (Budapest) a *Mennyire átlátszó az I?* kérdésre válaszolva azt vetették fel, hogy a nem váltakozó és általában átlátszó, *i*-t tartalmazó toldalékok is segíthetik az elől képzett toldalékváltozatok választását. Hipotézisüket több mint száz idegen földrajzi névvel és hét különböző esetraggal tesztelték. Lengyel Zsolt (Veszprém) előadása *Mentális lexikon: kronológiai és generációs aspektusok* címmel hangzott el, amelyben hat magyar nyelvű szóasszociációs adatbázis empirikus anyagát elemezte generációs (10–14 és 18–24 éves adatközlők), valamint kronológiai szempontból. A kronológiai különbségek összevetését az adatbázisok empirikus adatainak 1938-ban, 1980-ban és 2010-ben zajlott gyűjtése tette lehetővé. Pásztor-Kicsi Mária (Újvidék) *Az internet fogalmi tükröződése egy szóasszociációs felmérésben* című előadása zárta a szekciót. A kutatás az internet fogalmának tárolását kutatja a mentális lexikonban. E célból szóasszociációs vizsgálatot végeztek 1997 és 2000 között született egyetemi hallgatók körében. A kutatás célja, hogy feltárja az asszociációs vizsgálat válaszainak szótani, fogalmi, jelentéstani és egyéb jellemzőit.

A délutáni ülészak második szekcióját Magyar Sára (Nagyvárad) előadása nyitotta meg *Nyelvi revitalizáció megalapozása kétnyelvű környezetben* címmel. A kutatásának célja egy olyan nyelvismeretet mérő és fejlesztő tesztgyűjtemény elkészítése, kipróbálása, amely segíti az oktatás különböző színterein dolgozó pedagógusokat abban, hogy felmérjék a csoportjaikba járó gyermekek magyarnyelv-ismeretét. Molnár Csikós László (Újvidék) előadásának középpontjában *Az implicit tudás nyelvi megformálásának lehetőségei* álltak. Az előadó kiemelte, hogy az implicit tudás nem tudatos jellegű, ellentétben az explicit tudással. A nyelvi eszközök elsősorban az explicit tudást szolgálják, feltehető azonban, hogy az implicit tudásnak is kialakult bizonyos nyelvi eszköztára. A kutató arra kereste a választ, hogy mennyiben különböznek az implicit tudás nyelvi eszközei az explicit tudás nyelvi eszközeitől. Schirm Anita (Szeged) *„Hát na jó” – a diskurzusjelölők a telefonos ügyfélszolgálati beszélgetésekben* című előadásában azt mutatta be, milyen szövegtípusfüggő és -független tulajdonságai figyelhetők meg a call centeres párbeszédekben elhangzó leggyakoribb diskurzusjelölőknek, továbbá arról is számot adott, hogyan tükrözik vissza ezek az elemek a beszélgetésben részt vevő felek érzelmeit, és hogyan járulnak hozzá a kommunikáció hatékonyságához. Oszkó Beatrix (Budapest) *Metadiszkurzív elemek magyarul tanuló szövegeiben* című előadásában azt mutatta be, hogy az A2–B1-es tudásszintű, szláv anyanyelvű, magyarul tanuló egyetemi hallgatók írott szövegei milyen mértékben felelnek meg a célnyelvi elvárásoknak. Az eredmények a pragmatikai kutatások mellett gyakorló nyelvtanárok számára is hasznosíthatók. Szabó Laki Boglárka (Újvidék) *Adalékok a vajdasági magyar diáknyelv kutatásához* című előadása a diáknyelvvvel foglalkozott, amely egyike a legdinamikusabban változó, számtalan forrásból táplálkozó nyelvváltozatnak, és amelynek kutatása mindig időszerű. A tanulmány a diáknyelv jellemzőit, elsősorban a szókészletét és annak változásait vizsgálta, kérdőíves felmérés alapján.

A harmadik szekcióban hangzott el Bence Erika (Újvidék) *Lehet-e nem létező nyelven regényt írni* című előadása. 2009-ben jelent meg Vasagyi Mária *Pokolkerék* című regénye, ám nem vált ismertté tágabb szakmai és befogadói körökben sem. Feltételezések szerint ennek oka az elbeszélés nyelvezetében keresendő: a narráció ugyanis túlmutat az archaizálás poétikai eljárásán. A kutatás arra kereste a választ, működtethetők-e regénynarratívák nem létező nyelvek segítségével. Bauko János (Nyitra) *Név – társadalom – identitás* címen tartott előadást, amelyben a kétnyelvű társadalom és a névszemiotikai tájkép összefüggéseivel, azon belül Szlovákia magyarlakta településeinek névszemiotikai tájképével, illetve a vizuális tulajdonnév-használatot is befolyásoló szlovákiai névtörvényekkel foglalkozott. Grabovac Beáta (Szabadka) *A kétnyelvűség nem nyelvi oldala* témáját fejtette ki. A kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatások egyik jelentős vonala a kétnyelvűek első és második nyelvi működését hasonlítja össze, illetve nyelveken keresztül vizsgál különböző nem nyelvi és a nyelvtől messze álló jelenségeket. A másik vonal a kétnyelvű személyeket az egynyelvűekhez hasonlítja. A prezentáció mindkét vonalhoz kapcsolódva olyan kutatásokat járt körül, amelyek a kétnyelvűséget különböző affektív, kognitív, affektív-kognitív konstruktumokhoz kötötték. Ezt követően Lendák-Kabók Karolina (Budapest) számolt be *A nyelv, az etnicitás és a társadalmi nem mint a másság elemei* című kutatásáról, amelynek célja, hogy a posztkoloniális elméletekből ismeretes másság fogalmán keresztül megmagyarázza a kisebbségi magyar hallgatók és tanárok többségi (szerb) nyelvvel kapcsolatos nehézségeit Szerbia felsőoktatási rendszerében. A szekció Takács Izabella (Szabadka) *Hatalom, nyelv és politikai kommunikáció* című előadásával zárult. Az előadó a politika és a kommunikáció kapcsolatát, valamint a propagandát vizsgálta a középpontba állítva a politikai kommunikáció legfontosabb eszközeit, a meggyőzést és a manipulációt.

A szekciók után kötetlen beszélgetés következett, amely ismételtlen bizonyította, hogy a tudományos tanácskozás elérte a célját. Az előadók számára olyan teret hozott létre, amely jól szolgált a tudás és a tapasztalatok megosztását.

Irodalom

Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs 2016. *Szeged nyelve a 21. század elején*. Gondolat Kiadó. Budapest.

Király, Tímea: Language – Society – Mind. 27th University Language Days at the Hungarian Department in Novi Sad

Az írás szerzőjéről

Király Tímea

egyetemi hallgató
Újvidéki Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

timea.kiralj[kukac]gmail.com